МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

ВИПУСКНА РОБОТА

а тему: Фінансово-правові аспекти реалізації державних програм

обувача вищої освіти II рівня, II курсу, ПМФз-23-1 групи,
еціальності 081 «Право»

світня програма «Правове забезпечення фінансової безпеки держави»

Мацько Катерина Геннадіївна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

уковий керівник Сіренко Оксана Володимиріна, к.ю.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

ерівник освітньо-професійної
рограми Білоус Віктор Тарасович, д.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

пущено до захисту за рішенням кафедри фінансового та податкового права
отокол від «09» січня 2025 р. № 8.

відувач кафедри Глух Марина Василівна, к.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

Реєстрація №7 24.01.2025р. _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 04.01.2025р. _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту добре 12.02.2025р. _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ М.В. Кармаліта
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ М.В. Глух
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ В.Т. Білоус
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Гарбінська-Руде
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П. голови комісії членів комісії секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	30		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	70		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
70	C	добре	12.02.25р.	

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі державні програми є важливим інструментом реалізації публічної політики та досягнення соціально-економічних цілей. Спрямовані на вирішення ключових суспільних проблем, таких як розвиток інфраструктури, охорона здоров'я, освіта, підтримка підприємництва, – вони транслюють найбільш важливі та проблематичні питання, характерних регіону чи країні, або ж виокремлені із певного сегменту.

Для сучасної України особливо активізується роль і значення державних програм у випадку, коли мова йде про післявоєнний період відновлення і стабілізації розвитку, так як державні програми є головним механізмом спрямування бюджетних коштів та інших фінансових ресурсів для досягнення конкретних стратегічних цілей. Лише за підтримки ЄС, станом на 2024 рік в Україні реалізується більше 250 програм [22, с. 9]. У контексті обмеженості фінансових ресурсів держава стикається з потребою забезпечення максимальної ефективності та прозорості їх використання. Однак, численні випадки неефективного освоєння коштів, корупційні ризики та низька якість виконання програм підкреслюють потребу в удосконаленні фінансово-правових механізмів регулювання.

Таким чином, дослідження специфіки реалізації державних програм має важливе теоретичне та практичне значення, а обрана тема є не лише актуальною, але й надзвичайно перспективною для розробки рекомендацій, які допоможуть оптимізувати державне управління й нормативно-правову базу в умовах сучасних викликів. На зазначеному наголошено у дослідженні таких вчених як Абрамов Л. К. та Азарова Т. В., які систематизують теоретичний матеріал щодо особливостей розробки та впровадження державних програм в рамках окремого навчального посібника [1]. Окремі процедурні питання розробки державних цільових програм є об'єктом наукового пошуку Берназюк І. М. [2]. З точки зору детермінації ключових понять корисною була робота Галайко Н. В. [4], тоді як в класифікаційні

аспекти внесли ясність розвідки Гетьман Є. М. [5]. Про державні цільові програми як частину стратегічного планування ведуть мову Гнатенко А. Л. [6], Квак М. В. [11], Сельський А. В. [41].

Разом з тим, **метою** нашої **роботи** є визначення ефективності державних програм та виявлення основних проблем і викликів, що виникають під час їх фінансування та виконання. Для реалізації окресленої мети було виокремлено низку відповідних **задач**:

- ідентифікація поняття і сутності державних програм;
- характеристика нормативно-правового забезпечення фінансування державних програм;
- дослідження ролі фінансово-правових норм у забезпеченні ефективності державних програм;
- опис джерел фінансування державних програм: державний бюджет, гранти, кредити;
- трактування змісту ключових механізмів розподілу та контролю бюджетних коштів.

Об'єкт дослідження – державні цільові програми. **Предмет кваліфікаційної роботи** – фінансово-правові аспекти реалізації державних програм.

Методи дослідження. Методи дослідження були обраними у відповідності до вищеокресленої мети та поставлених задач, з огляду на предмет і об'єкт кваліфікаційної роботи. Зокрема, герменевтичний метод застосовувався при ідентифікації ключових понять, розкритті дефініцій, принципово важливих для розуміння змісту і природи державних цільових програм (п. п. 1.1, 2.1); догматичний – при здійсненні комплексного аналізу нормативно-правової бази, що регулює питання підготовки, впровадження та реалізації державно-цільових програм (п.п. 1.2, 1.3); функціональний, на основі якого досліджено механізми розподілу та контролю бюджетних коштів (п. 2.2, розділ 3); діалектичний – в процесі формування перспектив

удосконалення системи впровадження та реалізації управління державними програмами.

Науково-практична значимість одержаних результатів. Дослідження сприяє поглибленню наукових знань про зміст, ключові засади, особливості впровадження державних цільових програм. При цьому, результати дослідження спрямовані на вирішення низки теоретичних та практичних проблем, що дозволяє інтегрувати отримані знання у практику управлінської діяльності. Результати роботи, зокрема викладені у емпіричній частині роботи, можуть бути використані як при написанні тез, доповідей на науково-практичних конференціях, так і застосовані при проведення лекційних і семінарських занять із студентами профільних факультетів.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновку та списку використаних джерел (включає в себе 43 найменування). Загальна кількість сторінок – 56.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ

1.1. Поняття і сутність державних програм

У науковій літературі із публічного управління та адміністрування, юриспруденції, економіки та ін. напрямків можна зустріти різні підходи до трактування державних програм. Як інструмент державного управління, цільові програми фігурують у дослідженні Ковбасюка Ю., Ващенка К. [8, с. 33]. При цьому, автори висувають низку вимог, серед яких узгодженість плану в частині ресурсів, термінів та виконавців; його націленість на вирішення проблем культурного, державного, соціального, економічного або екологічного розвитку. В свою чергу дослідники, праці яких присвячені аналізу процесу децентралізації вказують, що державні програми – це в першу чергу невід'ємна частина бюджетного процесу [16]. На цільовому призначенні як на ключовій особливості державних програм зроблено акцент у наукових розвідках Галайко Н. В., що знаходить їх у отриманні позитивних результатів розвитку держави та суспільства з визначенням ресурсів та їх джерел [4, с. 155].

Разом з тим, ст. 1 Закону України «Про державні цільові програми» передбачає, що державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [37].

Згідно із вищенаведених міркувань вважаємо за доцільне визначити державну програму як комплексний, структурований план дій, затверджений органами державної влади, спрямований на вирішення стратегічно важливих соціально-економічних, екологічних, культурних чи інших суспільних завдань, який базується на чітко визначених цілях, строках виконання, обсягах

фінансування та механізмах реалізації і передбачає координацію ресурсів та зусиль різних державних і недержавних суб'єктів.

Більшість сучасних науковців [6; 12; 41] розглядають процедуру формування державних цільових програм в рамках стратегічного планування. Мова йде про ключову функцію державного управління, що являє собою процедуру детермінації цілей та шляхів їх досягнення [19, с. 267]. Так, на думку фахівців департаменту економічної стратегії та макроекономічного прогнозування Міністерства економіки України, державне стратегічне планування – це функція органів державного управління з визначення та досягнення цілей, оцінки альтернативних моделей та напрямів розвитку, обрання пріоритетів з урахуванням наявних ресурсів, розроблення та виконання взаємозв'язаних завдань і заходів розвитку, орієнтоване на досягнення результатів, оцінки ефективності та аналізу причин відхилення результатів від цілей, прийняття рішень щодо перегляду державних політик [35]. При цьому, слід наголосити, що стратегії часто є вкрай об'ємними документами, в яких користувачеві з великими труднощами вдається виокремити необхідну інформацію. Досить часто, на рівні державних стратегій проблематика посилюється тим, що зміст є не цілком систематизований. Значну роль відіграє коректність формування місії, включення до стратегічного плану якої видається доцільними принаймні з двох причин.

По-перше, наявність місії, що вказує на призначення, глобальні стратегічні напрямки діяльності, принципи дає змогу визначити єдиний для всіх рівнів управління характер функціонування конкретної галузі державного управління на всю доступну для огляду перспективу та співвіднести з цією місією мету кожної стратегії, що приймається у визначеній сфері.

По-друге, чітке окреслення місії має запобігти випадкам постановки в стратегіях надто загальних цілей, які мають абстрактний характер (які фактично дублюють місію) і перейти до формулювання конкретних цілей, виходячи з горизонту планування стратегії. У зв'язку з цим необхідно

зазначити, що розробка і публікація місії доцільні не в рамках стратегії, а в іншому документі – в основах державної політики. Саме призначення подібного роду стратегічних документів, виражене в їхньому найменуванні, свідчить про те, що місія, яка фактично і виражає засади державної політики, має в такий спосіб декларуватися.

В цілому, в Україні були зроблені спроби систематизації вимог до форми і змісту стратегічних планів, зокрема, шляхом прийняття відповідного Закону. Проте, на жаль, до сьогодні жодний із запропонованих проектів так і не знайшов свого легального закріплення. Так, до прикладу, у проекті Закону України від 03.11.2011 № 9407 узагальнено ключові вимоги та принципи, на яких має базуватися процедура стратегічного планування, а саме цілісність, внутрішня збалансованість, наукова обґрунтованість, гласність, результативність та ефективність мір, дотримання загальнодержавних інтересів, рівність, безперервність й повнота прийняття рішень, партнерство [36]. Більш детально своє бачення на процедуру імплементації стратегічних програм (прогнозів) викладають розробники проекту Закону «Про державне прогнозування та стратегічне планування» від 05.02.2010 № 6042 [64]. Аналізуючи тексти запропонованих документів можемо узагальнити, що загальна структура стратегічного документу включає в себе наступні обов'язкові елементи:

1. Місія, що є смисловим і ціннісним ядром засад державної політики в тій чи іншій предметній галузі державного управління, задає основний стратегічний напрямок на всю доступну для огляду історичну перспективу, цінності та принципи, відповідно до яких має будуватися політика.
2. Мета конкретизує вимоги місії в межах заданого часового періоду з урахуванням соціально-економічної ситуації, що склалася, викликів і наявних можливостей, які очікуються в межах горизонту планування стратегії.

3. Для досягнення мети розробляють напрями (серед яких можуть за потреби виокремлюватись пріоритетні аспекти) як способи та шляхи досягнення мети. Для кожного напряму має бути визначено його реальний вплив на кінцеву мету.
4. У межах кожного розробленого напряму формується комплекс завдань, що складаються із взаємопов'язаних конкретних заходів. У такому документі як стратегія, концентруються цілі та напрями (включно з пріоритетними).
5. Завдання включаються в плани або програми як структурні елементи.

Як у випадку із стратегічним планом, так і в ситуації із державною цільовою програмою, обов'язковою вимогою буде виступати відповідність мети ключовим напрямкам державної політики, а також здатність реального забезпечення виконання такої програми [26]. Класифікувати державні цільові програми можна за різними критеріями: за спрямованістю та ступенем охоплення (рис. 1), рівнем значущості, масштабністю проблеми, періодом дії, галузевою локалізацією тощо.

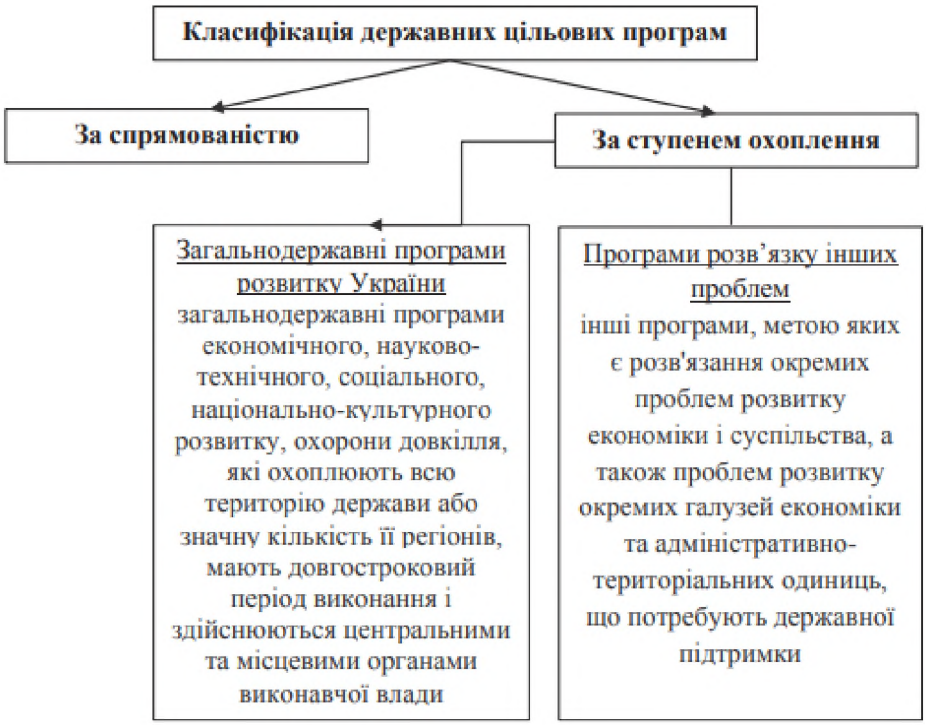

Рис. 1. Класифікація державних цільових програм за ступенем охоплення [5, с. 183]

В свою чергу, за рівнем спрямованості цільові програми можна розподілити на екологічні, наукові, економічні, правоохоронні, національно-культурні, соціальні, оборонні і т.і. У довоєнний період більшість програм в Україні мали соціально-економічне та екологічне спрямування [11, с. 45], в той час як із початком повномасштабного вторгнення значно активізувався ріст саме оборонних цільових програм.

Розробка будь-якої цільової програми відбувається із застосуванням програмно-цільового методу. Сутність такого підходу криється у пошуку ключових цілей розвитку; визначенні заходів, щонайбільш орієнтованих на його досягнення, із урахуванням того, що забезпечення і використання ресурсів буде відбуватися збалансовано. Іншими словами, структура підходу передбачає її функціонування за схемою: «встановлення цілі – шляхи досягнення – засоби реалізації – результат» [18, с. 34]. Принципова відмінність від альтернативних методик полягає в тому, що він націлений не на суб'єкт управління (його елементи чи структуру), а на конкретну програму та передбачені нею дії [1].

Програмно-цільовий метод застосовується у відношенні тих проблем на рівні держави, котрі апріорі неможливо вирішити за рахунок стандартних «рутинних» процедур, що притаманні системі публічного управління і адміністрування. Більше того, активізується доцільність застосування саме державних програм за умови необхідності залучення інших суб'єктів: комерційних структур, громадських організацій, іноземних представників тощо. Серед ключових принципів, які застосовуються в ході формування державних програм, віднесено:

- використання окресленого підходу винятково у тих випадках, коли ринкове саморегулювання не дає змоги отримати бажаного ефекту та є необхідним застосування прямого впливу держави. У більшості випадків, це стосується проблематики територіального розвитку, інноваційних та соціально-економічних напрямків;

- розробка на основі процесів, котрі мають організаційно-правову основу та є хронологічно регламентованими;
- синхронізація цілей і заходів із визначеними раніше державними пріоритетами (проектами), що дасть змогу забезпечити додатковий ефект для національної економіки;
- оцінка кінцевих результатів, що провадиться на основі моніторингу і використання результатів у процесі управління видатками бюджету.

Засновані на чіткому плануванні, державні програми виконують роль механізму координації між різними органами влади. Вони забезпечують інтеграцію зусиль, підвищують ефективність державного управління та дозволяють уникнути дублювання функцій, що особливо важливо у випадках, коли мова йде про національні програми, що охоплюють широкий спектр діяльності та зачіпають інтереси різних груп населення. Наприклад, програма енергетичної незалежності країни може включати стимулювання розвитку відновлюваних джерел енергії, модернізацію енергетичних мереж, зменшення залежності від імпортних ресурсів та підвищення енергоефективності. Усі ці заходи спрямовані на досягнення єдиної мети, але кожен з них потребує різних підходів і ресурсів.

Сутність державних програм полягає також у їхній гнучкості, адже в такий спосіб простіше адаптуватися до змінних умов, що дозволяє державі ефективно реагувати на виклики часу. Зазначене є особливо актуальним у світі, де швидкі технологічні зміни та глобалізація вимагають постійного оновлення підходів до управління.

1.2. Нормативно-правове забезпечення фінансування державних програм

У науковій літературі реалізація державної політики, в тому числі шляхом виконання державних програм, розглядається в світлі динамічного, безперервного процесу, орієнтованого на досягнення ключових задач. В цьому беруть участь як органи державної влади, так і інститути громадянського

суспільства. Реалізація державної програми, як правило, довготривалий процес, виконання якого відбувається відразу після ухвалення та легітимації політики/програми [2, с. 18].

Приймаючи ті чи інші державні програми (стратегічні акти), Уряд тим самим реалізує надані йому державою функції. Відповідна норма детермінована п. 4 ч. 1. ст. 116 Конституції України [13]. Загальнодержавні програми соціального, економічного, національно-культурного, науково-технічного розвитку, у відповідності до ст. 85 Конституції України, приймаються виключно Верховною Радою України [13]. Більше того, цим же Основним Законом встановлено, що державні програми, які безпосередньо стосуються питань екологічної безпеки, регулювання зайнятості та праці, охорони дитинства, пенсійного забезпечення і т.і. мають визначатися виключно Законами України. Всі інші цільові програми, як це передбачено ст. 10 Закону України «Про державні цільові програми», приймаються постановами Кабінету Міністрів України [37].

Порядком розроблення та виконання державних цільових програм визначено, що кожному із таких документів передує прийняття концепції, затвердження чи відхилення якої покладається на розсуд Кабінету Міністрів України [34]. Відповідно, без даного кроку апріорі неможливий запуск розробки нової програми. Обов'язковими розділами проекту концепції являються:

- ключова проблема та її характеристика;
- систематизація передумов та чинників, що призвели до її виникнення й обґрунтування доцільності вибору саме програмно-цільового методу;
- мета програми;
- пошук оптимального варіанту вирішення проблем, в тому числі шляхом здійснення порівняльного аналізу;
- строки виконання програм;
- очікувані результати;

- оцінка ресурсів (трудові, фінансові, матеріально-технічні тощо), необхідних для досягнення результату від державної програми а також бажаний ефект.

При розробці цільових програм важливо враховувати низку рекомендацій, що мінімізуватимуть ризик неуспішності програми. По-перше, це стосується визначення мети програми, вона має бути максимально чітко сформульована і мати детерміновані кількісні параметри. По-друге, програма має бути узгоджена із загальними напрямами державної політики, бути спрямованою на усунення реальних загроз. По-третє, у своєму розпорядженні вона вміщує логічну внутрішню структуру, має відповідати профілю і компетенції органів влади, до функціональних повноважень яких відноситься реалізація окремих підпрограм. По-четверте, кожен із напрямів реалізації програми має бути забезпечений відповідними показниками ефективності. По-п'яте, кожен із державних замовників має нести відповідальність за досягнення відповідного показника – індикатора ефективності реалізації підпрограм. По-шосте, мати систему стимулів для досягнення виконавцями відповідних заходів та досягнення показників ефективності. У питаннях підготовки підпрограм простежуються ті самі зауваження щодо конкретизації цілей, формалізації цільових індикаторів та впорядкування внутрішньої структури. Подібного роду ситуація є наслідком поточного етапу розвитку програмно-цільового методу управління.

Зауважимо, що відповідно до п. 5 Порядку проведення консультацій органів виконавчої влади з представницькими органами корінних народів України з питань формування та реалізації державної політики встановлені випадки, в яких обов'язковим є проведення консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів, котрі визначають пріоритети і завдання у сфері державного управління, державних і регіональних програм економічного та соціального розвитку. Такі консультації здійснюються у формі публічного громадського обговорення або електронних консультацій з громадськістю [33].

Повноваження з розробки та затвердження цільових програм мають різні органи влади та державні установи. Зокрема, відповідно до п. 3 Порядку розроблення та виконання державних цільових програм, ініціаторами розробки програми можуть бути Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, Національний банк, Національна академія наук, обласні та Київська міські ради, міські держадміністрації [33]. Якщо звернути увагу на вичерпний перелік суб'єктів, то очевидним стане, що більша частина з них є органами державної влади. Водночас Національна академія наук України є науковою установою. Зауважимо, що серед ініціаторів розробки державної цільової програми не названо жодної громадської організації або політичної партії. Об'єднання громадян можуть мати певний інтелектуальний потенціал та політичну волю для того, щоб поставити питання про розробку цільової програми з актуальних питань розвитку економіки або соціальної сфери, захисту природи або вирішення інших суспільно важливих питань [12, с. 41].

Якщо ми звернем увагу на специфіку правового регулювання розробки і впровадження державних програм у розвинених країнах, то буде доцільним з нашого боку зауважити на декількох цікавих аспектах. До прикладу, у Німеччині за федеральним канцлером передбачена персональна відповідальність щодо встановлення ключових державних пріоритетів (ст. 65 Конституції Німеччини) [11]. Розширення відповідальності на профільних міністрів – наслідок ведення справи у конкретній галузі.

У США та Франції розробка державних програм ґрунтується на суворих процедурах, що забезпечують прозорість, публічність і підзвітність. Законодавство країн встановлює чіткі правила, які регламентують усі етапи — від ініціювання програми до її оцінки. Наприклад, у США створення державних програм регулюється адміністративним правом, яке вимагає врахування думки громадськості та проведення аналізу впливу на економіку. Законодавча гілка влади затверджує фінансування, а виконання програм перебуває під суворим наглядом аудиторських органів. Подібні підходи

підкреслюють прагнення демократичних держав забезпечити максимальну ефективність та підзвітність у використанні державних ресурсів [27].

У країнах із авторитарними або перехідними політичними системами, таких як Китай, окремі пострадянські країни, державні програми часто є частиною централізованої стратегії розвитку, ініційованої вищими органами влади. У таких умовах правове регулювання менше зосереджене на публічності і більше – на виконанні політичних рішень. Наприклад, у Китаї п'ятирічні плани економічного розвитку є ключовим інструментом державного регулювання, а їх впровадження координується центральним урядом за допомогою спеціальних законів і постанов. Однак, практика свідчить, що в країні менше уваги приділяється громадському контролю, що має наслідком корупцію чи неефективне використання ресурсів.

Окремі держави характеризуються як менш успішні в системі розробки і впровадження державних програм в силу причин обмеженості ресурсів, кваліфікованих кадрів чи недосконалості законодавства. Так, до прикладу, Вірменія лише в останні декілька років активізувала вже пройдений Україною та більшістю розвинених держав (2015-2018 рр.) процес цифровізації та переходу до системи електронного управління. Вірменія, зважаючи на особливості внутрішньополітичного розвитку та концентрацію на розв'язанні інших стратегічних завдань, випала з цього часового тренду. Іншою особливістю Вірменії є відсутність поетапності в програмах і стратегіях розвитку інформаційно-комунікаційних систем і цифровізації. Аналогічну особливість видно в умовах порівняльного аналізу стратегічних документів, розроблених і частково ухвалених протягом останніх 10 років. Йдеться про:

1. Стратегічну програму розвитку електронного уряду на 2014-2018 роки, затверджену постановою Уряду від 10.04.2014 № 14.

2. Порядок денний цифрової трансформації Вірменії до 2030 року, розроблений у 2017 році і не затвердженого через розрив у правонаступництві, що утворився після активного політичного циклу 2018-2019 років.

3. Стратегії цифровізації Вірменії, затвердженої рішенням Уряду Республіки Вірменія від 11.02.2021 № 183-L.

Перелічені три документи мають різні та непересічні цілі, завдання та інструменти реалізації. Подібного «розриву» в стратегічних документах немає в жодній іншій країні євразійського простору. У рамках реалізації програми розроблено та впроваджено електронні цифрові системи, що охоплюють певний важливий сегмент державних і суспільних послуг. Зокрема, платформа електронного уряду e-gov.am з більш ніж 20 сервісами. Платформа включає такі важливі сегменти, як сервіс електронного кадастру e-cadastre.am, сервіс реєстрації організації e-register.am, сервіс електронних запитів e-request.am, сервіс надання електронних податкових звітів file-online.taxservice.am тощо. Незважаючи на те, що перелічені ресурси надзвичайно важливі, не можна оминути увагою той факт, що цифровізація сфери державних послуг, у рамках якої створено та впроваджено ці сервіси, відбудеться в сегментованому варіанті. Сама стратегія, в рамках якої реалізується державна програма, характеризує цей варіант як недолік. Відповідно, досвід республіки Вірменія вказує на одну із важливих вимог до впровадження державних програм – своєчасність та актуальність.

Загалом, міжнародна практика свідчить про зростання значення принципів сталого розвитку, які дедалі більше інтегруються у правове регулювання державних програм. Уряди багатьох країн, зокрема в Європейському Союзі, зобов'язані враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти при розробці програм, що закріплено в міжнародних угодах і внутрішньому законодавстві. Наприклад, європейські держави повинні дотримуватися директив ЄС, які визначають стандарти сталого розвитку, екологічної безпеки та соціальної справедливості.

Основною специфікою правового регулювання державних програм у світі є баланс між централізацією та децентралізацією, прозорістю та ефективністю, що залежить від національного контексту. В умовах глобалізації і спільних викликів спостерігається зближення підходів до

правового регулювання, що ґрунтуються на міжнародному співробітництві та кращих практиках, що відкриває перспективи для гармонізації підходів до розробки і впровадження державних програм, водночас зберігаючи їх національні особливості.

1.3. Роль фінансово-правових норм у забезпеченні ефективності державних програм

На сучасному етапі розвитку держави та інтеграції дієвих способів оптимізації ситуації в тих чи інших напрямках, особливу роль відіграють фінансово-правові механізми. Завдяки їм держава намагається не лише належним чином розподілити наявні внутрішні ресурси, але й залучити інвестиції в економіку. Відповідно, у даному випадку під фінансово-правовими механізмами розуміється врегульований нормами права комплекс управлінських відносин щодо застосування методів, інструментів, правил, що мають грошовий і пов'язаний з ним організаційний, обліковий та контрольний зміст [21, с. 525].

Основними інструментами, за допомогою яких реалізуються будь-які напрями державної політики, є правові механізми із залученням фінансових дотацій. Здійснення державної політики підпадає під дію норм, в тому числі, фінансового права і, відповідно, підпорядковане фінансово-правовому методу, характерною особливістю якого є «гнучкість» у виборі способів правового впливу. Способи, які використовуються для регулювання відносин у сфері здійснення фінансової діяльності держави, відображають загальні тенденції політики держави. На сучасному етапі вкрай важливим є пошук балансу між імперативним і диспозитивним засадами, що дає змогу для вирішення пріоритетних суспільних і державних завдань використовувати механізми публічно-приватного партнерства. Крім того, як і раніше актуальним залишається питання про підвищення фінансової дисципліни в частині

витрачання бюджетних коштів. Особливо це стосується практики перенесення термінів фінансування в рамках державних проектів і програм.

Разом з цим, не зважаючи на наявні проблематичні питання, Україна може транслювати успішний досвід впровадження як власне самостійно розроблених державних програм, так і державних програм, інтегрованих за підтримки міжнародної спільноти. Як приклад останньої можемо навести наступне.

Після того, як Україна взяла курс на євроінтеграцію і, зокрема, була підписана Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [42], – Парламентом і Урядом інтенсифікувалася робота в напрямку адаптації вітчизняного законодавства у відповідності до норм ЄС та практичного провадження правових положень. Україна не лише зобов'язалася виконувати передбачені євроспільнотою вимоги, але й залучилась інструментами зовнішньої допомоги з метою розбудови інституціональної спроможності зі сторони Європейської Комісії.

Більш детально із переліком програм можна ознайомитися на офіційному сайті Центру адаптації державної служби до стандартів ЄС [24]. Одними із найбільш відомих можна назвати CIB, TWINNING, TAIEX, OECD/ SIGMA, кожна з яких націлена на окремий державний сегмент. Так, перша програма Comprehensive Institution Building Programme (CIB), – це одна із ініціатив ЄС, до якої шляхом підписання тематичного меморандуму у 2010 р., приєдналась і наша держава (поруч із 33-ма іншими країнами). Інституційна підтримка за цією програмою надається окремим державним установам, що спеціалізуються на міграційній сфері, на питанні вдосконалення системи контролю безпечності харчових продуктів тощо.

Значно ширше коло охоплюють проекти Twinning, які пропонують свою підтримку та експертні консультації Держенергоефективності, ДП «УкрНДНЦ», Держпродспоживслужбі, Мінсоцполітики, НААУ й іншим держструктурам у формі навчальних візитів, семінарів, круглих столів,

конференцій, запрошення та консультації від короткострокових експертів. Як показує практика, у ході реалізації проекту, кінцеві бенефіціари досить часто стикаються із проблемами, пов'язаними із мовним бар'єром (незнання англійської мови), різницею у традиціях та бюрократичних процедурах; організаційними моментами щодо тривалості / специфіки обміну досвідом. Twinning докладає максимальну кількість зусиль з метою усунення цих дискомфортних моментів, забезпечуючи бенефіціарів синхронним перекладом, доступними прикладами / поясненнями і т.д.

Що стосується інструменту TAIEX, то він позиціонується як один із найефективніших та найдоступніших інструментів, з-поміж тих, які пропонує ЄС. Від моменту подачі заявки on-line до надання допомоги проходить від двох до трьох місяців, саме тому, в рамках цього проекту намагаються вирішити найбільш нагальні питання для наступних цільових груп: правоохоронні органи та органи юстиції; держслужбовці центральних, місцевих органів виконавчої влади; асоціації професійного чи комерційного спрямування, що можуть виступати як представники профспілок, роботодавців чи соцпартнерів. Тобто спектр суб'єктів, на які поширюється інструмент допомоги більш ширший та виходить з рамки держслужбовців особливо у випадку, якщо їх діяльність пов'язана із впровадженням і забезпеченням дотримання acquis communautaire.

Technical Assistance Information Exchange до своїх переваг відносить можливість наближення та імплементації вітчизняного законодавства до acquis communautaire, сприяє інституціональному розвитку органів державної влади та надає поради щодо розвитку бізнесу; підвищує кваліфікацію державних службовців.

Насамкінець, до інструменту OECD/ SIGMA доречно апелювати тоді, коли кращі іноземні практики функціонування органів державної влади вже імплементовано і виникає потреба тільки у підтримці та вдосконаленні таких нововведень. Технічна підтримка програми чіткорегламентована та включає шість напрямків: державне управління фінансами, зовнішній аудит та

державні закупівлі; реформа державного управління; розвиток політики та координація; державна служба та управління людськими ресурсами; підзвітність; надання послуг.

Подача заявки на отримання технічної допомоги здійснюється державною організацією самостійно. У ній формується назва, мета заходу, актуальність завдань, перелік питань, які необхідно висвітлити іноземним спікерам, очікувані результати. Від того, настільки відповідально до цього віднесуться фахівці, залежить рішення про те, чи отримують вони неоціненний досвід і сформують перед собою модель бажаної системи реалізації свого трудового потенціалу, адже відбір анкет здійснюється на конкурентних засадах. Одним із ключових чинників підвищення результативності та ефективності реалізації програм міжнародної технічної допомоги в Україні є створення системи моніторингу та оцінки реалізації проектів допомоги. Не можна не погодитися, що на сьогодні виявити безпосередній вплив програм донорів на соціально-економічний розвиток України не дозволяє брак повноцінної статистичної інформації в розрізі фінансових пропозицій, відбору виконавців та реципієнтів, використаних коштів, результатів моніторингу та аудиту. Варто зауважити, що використання цієї допомоги для України матиме наслідком суттєву підтримку у проведенні ефективної й дієвої реформи державного сектору.

Прикладом власне української, на наш погляд успішної, програми може стати Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року [], прийнята у березні 2024 року. Програма є реакцією на виклики сучасності, що постали перед Україною у зв'язку з потребою захисту та зміцнення мовного простору, протидії русифікації та забезпечення належних умов для функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя. Основою програми є розуміння того, що мова відіграє ключову роль у формуванні національної свідомості, забезпеченні інформаційної безпеки та консолідації суспільства. Вона

передбачає впровадження комплексних заходів, які охоплюють освітню, культурну, медійну, економічну та інші сфери. Якщо ми звернемо увагу на структуру програми, то ми побачимо, що вона акумулює всі необхідні для її змісту елементи: мету, шляхи та способи розв'язання проблеми, завдання і заходи, очікувані результати, обсяги і джерела фінансування. Паспорт програми вміщує чіткі, вимірні показники, які дадуть змогу в майбутньому оцінити ефективність досягнутого результату. Структуровано обсяги і джерела фінансування, що залучаються для реалізації державної програми:

Джерела фінансування	Обсяг фінансування, млн. гривень	У тому числі за роками						
		2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Державний бюджет	7573,711	1040,646	1069,82	1077,695	1086,3	1091,825	1099,75	1107,675
Місцеві бюджети	187,056	16,074	17,727	29,038	30,243	30,642	31,342	31,99
Міжнародна технічна допомога	8,1	4,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
_____ Усього	7768,867	1061,22	1088,147	1107,333	1117,143	1123,067	1131,692	1140,265

Рис. 2. Обсяги і джерела фінансування Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року [9]

Як видно із рис. 1., незважаючи на те, що програми мають загальнонаціональний характер, для їх реалізації держава залучає як місцеві бюджети, так і міжнародну технічну допомогу. Одним із ключових завдань є створення умов для вивчення та використання української мови, зокрема через оновлення навчальних програм, підготовку педагогічних кадрів, видання якісних підручників і словників. Програма наголошує на важливості залучення дітей і молоді до активного використання мови через освітні, культурні та медійні ініціативи.

У сфері медіа програма передбачає посилення ролі української мови шляхом підтримки національного контенту, створення нових медіапроєктів,

популяризації української музики, кіно, літератури та інших форм культурного продукту. Особливий акцент зроблено на тому, щоб зробити україномовний контент привабливим, сучасним та конкурентоспроможним. Паралельно важливими є заходи для забезпечення української мови в діловій, офіційній і побутовій сферах, включаючи навчання для дорослих і підтримку ініціатив, спрямованих на підвищення рівня володіння мовою серед різних груп населення.

Особливо важливим є підхід програми до територій, що зазнали наслідків тривалої русифікації або тимчасової окупації. Заплановані спеціальні програми інтеграції та відновлення мовного середовища на цих територіях, зокрема через культурно-просвітницькі заходи та підтримку місцевих ініціатив. Програма також підкреслює значення української мови у сфері державного управління, де передбачено удосконалення мовної компетенції державних службовців. Економічний аспект програми включає підтримку україномовного бізнесу та інновацій, що сприяють популяризації мови, а також заохочення іноземних компаній до використання української в їхній діяльності.

Мовна політика вбачає важливість розробки сучасних технологій, таких як мовні додатки, штучний інтелект і перекладацькі програми, які робитимуть українську мову доступнішою для широкого використання. Значною мірою успіх програми залежить від міжсекторальної співпраці, яка стимулює об'єднання зусиль урядових структур, освітніх установ, громадських організацій та приватного сектору, що насамкінець підкріплюється системою моніторингу і звітності, котрий в цілому дозволить оцінювати ефективність заходів та своєчасно вносити корективи.

Загалом, Державна цільова програма є амбітним планом, який має не лише захистити статус української мови як державної, але й зробити її живою, динамічною та затребуваною в усіх аспектах життя громадян. Вона формує бачення майбутнього, у якому українська мова є не лише атрибутом

державності, а й активним чинником єднання та розвитку українського суспільства.

Інтеграція навіть найбільш раціональних ідей в рамках конкретних програм має в собі ризик призвести до фінансових втрат і недосягнення цілей при недосконалому законодавстві чи недостатньому рівні правового забезпечення може. Тому модернізація фінансово-правових норм з урахуванням сучасних викликів, таких як діджиталізація, наслідування передових апробованих практик, залучення міжнародної експортної допомоги є необхідною умовою успішного функціонування державних програм.

Таким чином, фінансово-правові норми відіграють фундаментальну роль у забезпеченні ефективності державних програм. Вони регулюють всі аспекти управління фінансовими ресурсами, забезпечуючи прозорість, контроль та ефективне використання коштів. Без належного фінансово-правового регулювання реалізація державних програм була б неможливою, а їхні результати – незадовільними для суспільства.

РОЗДІЛ 2. ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕХАНІЗМИ

2.1. Джерела фінансування державних програм: державний бюджет, гранти, кредити

Одним із ключових чинників, здатних обмежити потенціал державної програми, є її недофінансування або ж неефективне використання коштів. Так, під джерелами фінансування проектів та програм доцільно розуміти всі потенційні ресурси економічних агентів, котрі націлені на реалізацію даних програм, а саме: кошти центральних органів виконавчої влади та місцевий бюджет, іноземні дотації, кошти від приватних спонсорів, фінансування зі сторони міжнародних організацій. Охарактеризуємо деякі з них більш детально.

Бюджетні кошти – це фінанси, отримані зі сторони державного і місцевого бюджетів, орієнтовані на фінансування інноваційних проектів, дотацій на які не несуть за собою подальших боргових зобов'язань. Регіональний (місцевий) рівні обумовлюють право на застосування внутрішніх (оренда/продаж об'єктів комунальної власності, податки, збори) і зовнішніх (інвестиції, цільові субвенції, угоди) ресурсів [15, с. 247]. Бюджетні кошти можуть бути джерелом прямого фінансування програми із чітко регламентованими цілями. В даному контексті не останню роль відіграє бюджетна політика. В цьому плані ми розділяємо позицію Лисяк Л. В., який наголошує, що пріоритетні напрями бюджетної політики перебувають у прямій співзалежності із орієнтирами загальнодержавної політики [17, с. 228].

Наступна категорія – інвестиційні джерела, що включають ресурси, націлені на фінансування програм і проектів задля досягнення конкретного економічного ефекту. У більшості випадків мова йде про формування нових активів, відповідно, інвестують в основному у проекти, котрі здатні позитивно вплинути на рівень соціально-економічного розвитку і прибуток самих

інвесторів. Фінансові ресурси при цьому здатні зосереджуватися як у руках приватних осіб, так і перебувати у комунальній власності.

Загалом, система державного управління пропонує значну кількість механізмів взаємовигідної співпраці публічного і приватного секторів: концесії, місцеві гарантії, податкові стимули, державно-приватне партнерство [7, с. 14-15]. Відповідно, особливістю такого виду фінансування є те, що вони здійснюється цілеспрямовано, оминаючи бюрократичні механізми, властиві для державного чи місцевого бюджетів.

Кредитні кошти – це ресурси, залучені на умовах платності, цілеспрямованості, строковості та забезпеченості. Умови надання кредитних коштів можуть бути такими, що їх перерахування здійснюється на баланс власне місцевого/державного бюджетів, або ж на рахунок комунальної установи чи приватного суб'єкта господарювання.

Грантові джерела – черговий вид і спосіб залучення фінансової допомоги, зміст якого розкривається через фінансування у вигляді міжнародної технічної допомоги, надання цілеспрямованих благодійних внесків і пожертв, дотації від закордонних донорських організацій. У економічно розвинених країнах подібний вид допомоги, як правило, займає символічне місце, відносно незначне порівняно із іншими джерелами фінансування, тоді як у менш розвинених державах – це чи не єдиний спосіб реалізації програми. Такі види залучення грошової допомоги зіграли чиненайбільш вирішальну роль для економічного розвитку і становлення східної частини Німеччини, Польщі, Словаччини [15, с. 247].

В Україні залучення міжнародної технічної допомоги також відіграє ключову роль, особливо в останні роки активної інтеграції у простір ЄС. Мова йде про ресурси та послуги, що надаються на безоплатній та безповоротній основі у відповідності до положень підписаних раніше міжнародних договорів [20, с. 11]. Процедура та покрокові інструкції відносно залучення такої допомоги, підстави для реєстрації (відмови у реєстрації) проектів регламентовані постановою Кабінету Міністрів України «Про створення

єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15.02.2002 № 153 [38]. В узагальненому вигляді, алгоритм залучення міжнародної технічної допомоги виглядає наступним чином:

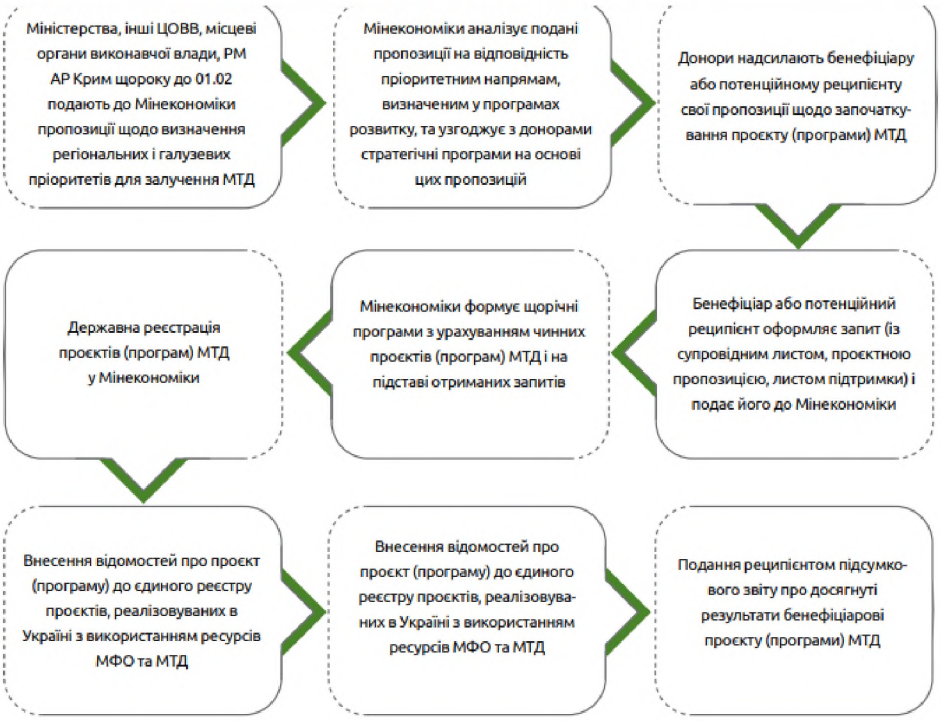

Рис. 3. Алгоритм залучення та моніторингу міжнародної технічної допомоги [20, с. 23]

Україна була і залишається по цей час державою, для якої значний локомотив допомоги надають міжнародні донорські організації. Як правило, вони мають орієнтовний перелік напрямків, в який активізують свою діяльність:

- поширення інформаційних моделей щодо місцевого економічного розвитку шляхом реалізації державних програм;
- розвиток локального туризму;
- зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, зокрема, щодо оптимізації економічної політики;
- підтримка нових та оптимальних форм управління багатоквартирними будинками;

- сприяння у розвитку співпраці та партнерства між громадою, бізнесом, місцевою владою;
- підтримка заходів, націлених на ресурсо- та енергозбереження;
- удосконалення системи благоустрою міста, в тому числі і відносно забудови.

Так, з-поміж фондів, які вже тривалий час розгортають свою діяльність в Україні, ми вважаємо за доцільне виділити значення та роль міжнародного фонду «Відродження» – одна із найбільших національних благодійних організацій. В центрі пріоритетних засад діяльності – розбудова демократичного суспільства. Якщо вести мову про публічне управління та адміністрування, то в даному напрямку слід виокремити програму «Громадянське суспільство та належне врядування», силами якої було зроблено знаний вклад у розбудову електронного урядування, спрощення доступу до надання адміністративних послуг, підвищення якості останніх. Саме на локальні ініціативи спрямовує свою діяльність Фонд ім. Чарльза Стюарта Мотта, який робить акцент також на освітніх ініціативах, розбудову національних правозахисних мереж, розвитку так званої ефективної філантропії. З 1994 року по сьогодні діє програма малих грантів Королівства Нідерландів «Матра». Її засновники також орієнтовані на боротьбу з корупцією, ефективне надання публічних послуг та підвищення прозорості системи звітності. Програма вирізняється високою гнучкістю та здатністю пристосовуватися до специфічних умов кожної країни-учасниці. Завдяки цьому вона може ефективно відповідати на локальні потреби та сприяти сталому розвитку. Ключовими елементами успіху програми є використання місцевих ресурсів і активне залучення громад і організацій до реалізації проектів.

Основними двосторонніми донорами України є США (сукупно 19 млрд. $), ЄС (разом з окремими країнами-членами – 16 млрд. $), Канада (3,6 млрд. $), Велика Британія (3,4 млрд. $), Німеччина (2,5 млрд. $). На багатосторонньому рівні найбільші обсяги допомоги надають МВФ (4,1 млрд.

$), Світовий банк (5,8 млрд. $), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) (2,3 млрд. $) [25, с. 141].

Бізнес сегмент також може відігравати важливу роль у фінансуванні проектів соціально-економічного розвитку регіонів. Великі корпорації та інвестори спроможні вкладати кошти в проекти, які приносять їм дохід або мають соціальну значущість. Також існує можливість партнерства між державою та приватним сектором, коли проекти розвиваються спільно із залученням інвестицій та досвіду приватних компаній [14].

Звісно, кожен із перелічених видів фінансування має свої недоліки. До прикладу, ті ж самі грантові кошти не можна отримати одразу всією сумою, адже вони надаються сегментовано, для кожного із етапів проекту окремо; процес прийняття рішення щодо їх виділення, зазвичай, досить тривалий; сам перелік напрямків, за якими надаються гранти, обмежений; підвищення ймовірність лобіювання інтересів окремих груп/учасників. У випадку із кредитними коштами йдеться про високу вартість їх залучення, потребу у наданні і підтвердженні гарантій, прослідковується збільшення боргового навантаження. Саме тому, рішення відносно оптимального способу і виду коштів, які залучаються, приймається на основі аналізу змісту програми, очікуваних результатів (в т.ч. і термінів), наявних ресурсів і т.і.

Загалом, система управління бюджетними коштами є фундаментальною складовою функціонування держави. Ефективність розподілу та контроль за використанням бюджетних ресурсів, які спрямовані на реалізацію різного роду програм, безпосередньо впливають на економічну стабільність, соціальний розвиток і довіру громадян до органів влади.

Грамотно організована система видатків не лише дасть змогу досягти максимального результату, але й привернути увагу нових інвесторів, в тому числі для реалізації подальших амбітних цілей. У цьому контексті аналіз механізмів розподілу та контролю бюджетних коштів набуває особливого значення.

2.2. Механізми розподілу та контролю бюджетних коштів

Аналіз механізмів розподілу та контролю бюджетних коштів – це не лише технічний інструмент управління фінансами, а й важливий механізм забезпечення справедливості, прозорості та ефективності державної політики. У сучасних умовах глобальних викликів і зростання суспільних очікувань важливість цього аналізу стає ще більш очевидною.

Характер та умови формування бюджету залежать від соціально - економічного устрою держави та поточного етапу розвитку. Усі держави провадять витрати на традиційні видатки, до який відносять: забезпечення правопорядку; утримання оборонного сектору; забезпечення державного сектору. До капітальних видатків, зазвичай, включають: нове будівництво; розвиток муніципальної власності; реконструкцію вже наявних об'єктів; розвиток об'єктів національного значення [39]. Бюджетні кошти можуть спрямовуватися на фінансування довгострокових проєктів, які здатні переходити на наступний рік.

Методи бюджетного регулювання за своїм юридичним змістом представляють спеціальні бюджетні повноваження відповідного рівня публічної влади, що реалізуються компетентними органами публічної влади. У практиці та роботі органів публічної влади прийнято розрізняти первинні та вторинні методи бюджетного регулювання. Слід зазначити, що правове значення класифікації методів бюджетного регулювання на первинні та вторинні полягає у встановленні субсидіарності вторинних методів по відношенню до первинних методів – їх послідовному використанні, що забезпечує виконання всіх завдань і функцій системи бюджетного регулювання. За подібної конструкції первинні методи бюджетного регулювання набувають наступних властивостей:

1. первинні методи бюджетного регулювання обумовлюють первісний розподіл грошових коштів за рівнями і між бюджетами бюджетної системи України [10, с. 329];

2. за допомогою первинних методів бюджетного регулювання компетентними органами публічної влади встановлюється вихідний правовий режим існування міжбюджетних відносин, що складаються між публічно-правовими утвореннями;
3. основною метою первинних методів бюджетного регулювання є забезпечення базової збалансованості фінансів бюджетної системи України;
4. первинні методи бюджетного регулювання за своїм юридичним змістом полягають у законодавчому визначенні (закріпленні) бюджетних повноважень публічно-правових утворень і окремих учасників бюджетного процесу щодо формування основних доходів, видатків, а також джерел фінансування дефіциту бюджету та спеціалізованих цільових фондів бюджетних коштів у складі бюджетів бюджетної системи України [23];
5. усі бюджетні повноваження, що закріплюються за допомогою застосування первинних методів бюджетного регулювання, імперативно встановлюються в актах бюджетного законодавства постійної дії, а також в актах бюджетного законодавства тимчасової дії, тим самим зумовлюючи подвійність, специфічність правового регулювання вищевказаних міжбюджетних відносин.

За такого підходу до первинного внутрішньосистемного розподілу бюджетних коштів ключового значення набуває визначення базових видаткових повноважень публічно-правових утворень

Вторинні методи бюджетного регулювання, спрямовані на перерозподіл уже розподілених до відповідних бюджетів бюджетної системи грошових коштів, застосовуються органами публічної влади з метою забезпечення регульованої збалансованості бюджетів. Регульована збалансованість бюджетів бюджетної системи України досягається в процесі бюджетного регулювання за допомогою фінансування запланованого загального обсягу видатків відповідного бюджету за допомогою основних (первинних) доходів

бюджету, похідних (вторинних) доходів бюджету, а також бюджетних кредитів; вона здатна виступати як юридично закріплений критерій ефективності бюджетної діяльності відповідного публічно-правового утворення.

В свою чергу, бюджетний фінансовий контроль під час реалізації програмно-цільового підходу до формування бюджетних видатків – це один з елементів фінансового менеджменту, що взаємодіє з іншими елементами фінансового менеджменту, за допомогою якого забезпечується ефективне використання бюджетних коштів і своєчасність досягнення цілей і завдань держави [43]. Так ст. 113 Бюджетного кодексу України визначено, що органи державного фінансового контролю з контролю за дотриманням бюджетного законодавства здійснюють контроль за цільовим та ефективним використанням коштів державного та місцевих бюджетів [3]. Цю норму уточнено у Правилах складання паспортів бюджетних програм, яким передбачено здійснення органами державної контрольно-ревізійної служби у ході проведення ревізій і перевірок контролю за цільовим та ефективним витрачанням коштів державного бюджету відповідно до паспортів бюджетних програм. Зазначено також, що за результатами здійснення такого контролю до 1 квітня року, наступного за звітним, слід подавати Міністерству фінансів відповідну інформацію для врахування при формуванні проекту державного бюджету на наступні бюджетні періоди.

Необхідно розуміти, що всередині бюджетної сфери існує не один, а багато видів контролю: є контроль державний (регіональний/місцевий), внутрішній фінансовий або зовнішній фінансовий, є відомчий контроль (як фінансовий, так і нефінансовий). При переході до так званого «програмного» бюджету, як підкреслювалося вже вище, вектор контролю переходить із контролю за цільовим використанням бюджетних ресурсів відповідно до бюджетних призначеннями та кодами бюджетної класифікації на контроль за досягненням цілей і вирішенням завдань, які ставилися як умова виділення грошових коштів із бюджету. Для того, щоб контроль як окремий захід себе

виправдовував, доцільно його провадити на різних етапах державної програми.

Так, на етапі планування (розроблення) державної програми перед контролем стоїть завдання щодо запобігання (попередження) можливого незаконного та (або) неефективного використання грошових коштів. Формою контролю може виступити експертиза проекту програми, у рамках якого можуть бути зроблено: порівняльний аналіз очікуваної результативності використання виключно бюджетних коштів, комбінованого фінансування в рамках реалізації державної програми; зіставлення ресурсного забезпечення реалізації державної програми з очікуваними соціальним та (або) економічним ефектами, прогноз реалістичності поставлених цілей.

На етапі фінансування та реалізації державної програми контроль ставить перед собою мету – перевірку ефективного та цільового використання ресурсів, виконання касового плану (своєчасність фінансування), моніторинг досягнення проміжних показників. Такий контроль здійснюється протягом усього терміну реалізації державних програм. Формами контролю можуть виступати: камеральна перевірка звітності, моніторинг досягнення цільових показників результативності. В результаті до господарської програми можуть вноситися коригування. На етапі оцінки результатів реалізації державної програми метою фінансового контролю є підтвердження досягнення поставлених цілей та ефективного використання ресурсів. Під час здійснення контролю розглядаються питання:

- відповідність касового виконання державної програми бюджетним призначенням;
- відповідність даних звітності та первинних облікових документів даним, отриманим під час контрольного заходу, співмірність облікових документів кодам бюджетної класифікації, за якими проводилися видатки;
- наявність кредиторської та дебіторської заборгованості за державною програмою, причини їх виникнення;

- наявність (відсутність) фактів нецільового використання ресурсів, прийняття бюджетних зобов'язань понад установлені ліміти та інших специфічних бюджетних порушень;
- виконання окремих заходів державної програми.

Усі ці відмінності та особливості транслюють особливий підхід до формування як до нормативно-правового забезпечення контролю за видатками, так і до методичного забезпечення.

Розглянемо практику окремих зарубіжних країн в даному питанні. Так, до прикладу, австралійське законодавство встановлює максимальні обсяги коштів, які надалі можуть бути використані за згодою Міністра фінансів на збільшення бюджетних асигнувань міністерства в разі збільшення видатків на непередбачувані потреби. Керівник галузевого відомства має право укласти угоду з Міністерством фінансів, яке дозволяє відомству збільшувати щорічні витрати на свої програми завдяки коштам, отриманим від продажу активів, або від надання послуг третім особам. У свою чергу, Міністр фінансів Австралії має можливість переносити бюджетні кошти, виділені одному міністерству в бюджет іншого міністерства, але тільки у разі передання функцій від одного міністерства іншому. На рівні міністерства зміна ліміту бюджетних коштів на програми міністерства допускається тільки у межах так званих «спеціальних асигнувань» і за умови дотримання додаткових критеріїв. Ці зміни не можуть набути чинності без схвалення з боку міністерства фінансів і подальшого затвердження в Парламенті Австралії. В Австралії також існує можливість перерозподілу бюджетних коштів за статтями бюджету, проте всі зміни статей видатків вимагають затвердження в Парламенті, подібна практика застосовується тільки для витрат на поточні потреби відомств.

Центральним органом моніторингу та оцінки державних програм в органах виконавчої влади США є Адміністративно-бюджетне управління Адміністрації президента США. Поточний моніторинг державних програм здійснюється переважно самими федеральними відомствами. Одним з п'яти управлінь, є Управління з персоналу та ефективності, основним завданням

якого є оцінка результативності діяльності федеральних органів виконавчої влади США та робота з її підвищення. У вказаному напрямку структура проводить роботу з моніторингу та оцінки державних програм, при цьому здійснює методологічне керівництво кадровими службами федеральних органів влади США.

Відмінна риса британської реформи – активна участь у ній вищого аудиторського органу – Національної служби аудиту (NAO). Ще до нововведення, крім своєї статутної функції, пов'язаної з аудиторською перевіркою державних органів, бюро завжди відігравало певну роль в аналізі економічної ефективності та результативності державних витрат. Розширення повноважень NAO відкрило можливість брати більш систематичну участь у ретельному аналізі результатів роботи уряду щодо поліпшення кінцевих результатів, наприклад, шляхом оцінки систем даних для набору цільових установок уряду.

Україна наразі активно абсорбує кращі світові практики щодо впровадження і контролю за ефективністю організації державних програм, тим самим відкриваючи можливість для формування власного унікального досвіду. Потенційно, очікуємо що наша держава матиме стрімкий прорив у реалізації повоєнних програм із відбудови територій, котрі зазнали пошкоджень внаслідок війни; займатиме передові позиції у програмах із зеленої екології; реалізовуватиме кращі проекти в напрямках соціальної політики та буде спроможна їх поширювати серед країн-партнерів.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

Реалізація державних програм в Україні є важливим інструментом для забезпечення економічного розвитку, соціальної справедливості та підвищення рівня життя громадян. Державні програми спрямовані на вирішення нагальних проблем у різних сферах, включаючи охорону здоров'я, освіту, інфраструктуру, екологію та економіку. В цілому, дані програми залишаються відносно незмінними протягом багатьох років та потребують більш конкретної ідентифікації через позиціонування як стратегічних цілей. До прикладу, якщо взяти за основу практику Єврокомісії, то ми з'ясуємо, що в цілях на 2021–2027 роки ними було сформовано шість таких пріоритетів:

- європейський зелений курс;
- готовність до цифрової ери;
- економіка, яка працює для людей;
- Європа з більш сильними позиціями у світі;
- промотування європейського способу життя;
- новий поштовх для європейської демократії [22, с. 7].

Україна також має діяти за аналогією, детермінуючи ключові ідеї державних проектів подібним чином. Однак слід пам'ятати, що ефективність цих програм залежить від багатьох факторів, таких як належне планування, забезпечення фінансування, контроль за виконанням і відповідальність виконавців.

Звернемо увагу, що одним із ключових аспектів реалізації державних програм є їхнє належне планування. В Україні часто стикаються з проблемою недостатнього аналізу потреб суспільства перед створенням програм. Планування повинно базуватися на чітких і реалістичних цілях, які відповідають актуальним потребам країни. Для цього слід залучати експертів, науковців та громадськість, щоб забезпечити широку підтримку програм і врахування інтересів різних груп населення. Наприклад, у сфері охорони

здоров'я необхідно враховувати демографічні тенденції, регіональні особливості та потреби найбільш вразливих верств населення. Принципово важливою є взаємодія із науково-дослідними інститутами, яких наразі налічується 132 (згідно даних, опублікованих в Єдиній державній електронній базі з питань освіти) [40].

Другий важливий аспект – це фінансування. Часто державні програми в Україні страждають через недостатнє або нерегулярне надходження необхідних коштів. Державний бюджет, як правило, обмежений, а економічні кризи ще більше ускладнюють ситуацію. Важливим кроком є пошук альтернативних джерел фінансування, таких як міжнародні гранти, кредити від міжнародних фінансових інституцій або залучення приватного капіталу через державно-приватне партнерство. Наприклад, реалізація інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг чи модернізація залізничної мережі, може бути значно ефективнішою за умови участі приватного сектора.

Наступний аспект стосується контролю за виконанням програм. В Україні існує проблема недостатнього контролю за використанням бюджетних коштів, що призводить до корупції, зловживань і низької якості виконаних робіт. Ефективний контроль можливий лише за умови прозорості всіх етапів реалізації програм. Мова йде про відкритий доступ до інформації про фінансування, виконання та результати програм. Використання сучасних цифрових технологій може сприяти цьому процесу. Наприклад, електронні платформи для моніторингу реалізації державних програм дозволяють громадськості та незалежним експертам стежити за прогресом і виявляти порушення. Якщо реалізація програми відбувається на рівні органів місцевого самоврядування, то найкращим способом трансляції результатів виконання програм є публікація даних щодо них на офіційних сайтах органів місцевого самоврядування.

Своєчасна, оперативна, повна, достовірна інформація, отримана від публічних органів, якими є зазначені вище органи, через їхні веб-сайти – запорука успішної взаємодії громадян з державними та місцевими органами,

що ефективно сприяє вирішенню актуальних проблемних питань різного рівня.

Стаття 10 Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів, ратифікована Україною 20.05.2020, встановлює, що орган державної влади повинен вживати необхідних заходів для оприлюднення за власною ініціативою і коли це доцільно офіційних документів, які знаходяться в його розпорядженні, в інтересах поширення прозорості та ефективності державного управління та заохочення інформованої участі громадськості у справах, що становлять загальний інтерес [31]. Ч. 2 ст. 10 Закону України «Про доступ до публічної інформації» покладає на розпорядників інформації, до переліку яких входять органи місцевого самоврядування, обов'язок надавати публічну інформацію у формі відкритих даних на запит, оприлюднювати і регулярно оновлювати її на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах [30].

Попри те, що діюче законодавство містить вимоги щодо розміщення органами місцевого самоврядування інформації на офіційних веб-сайтах, єдиних умов функціонування таких сайтів, порядку розміщення на них відповідної інформації не встановлено. За приписами п. 11 постанови Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 № 1302 «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади», органам місцевого самоврядування рекомендовано дотримуватися вимог цієї постанови, зокрема, в частині забезпечення функціонування офіційних веб-сайтів (веб-порталів) [29] із дотриманням вимог Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4.01.2002 № 3 [26]. Пункти 5, 7 Порядку встановлюють, що інформаційне наповнення, захист інформації від несанкціонованої модифікації та технічне забезпечення функціонування офіційних веб-сайтів (веб-порталів) міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади як складових частин Єдиного веб-порталу зазначені органи здійснюють самостійно.

Функціонування веб-сайтів здійснюється у відповідності до положень про них, і затверджених відповідними керівниками цих публічних органів. Керівник органу виконавчої влади визначає осіб, відповідальних за технічне забезпечення і супроводження офіційного веб-сайту (веб-порталу) та його інформаційне наповнення відповідно до вимог законодавства.

Своєчасна, оперативна, повна, достовірна інформація, отримана від публічних органів, якими є зазначені вище органи, через їхні веб-сайти – запорука успішної взаємодії громадян з державними та місцевими органами, що ефективно сприяє вирішенню актуальних проблемних питань різного рівня.

Ми проаналізували декілька сайті органів місцевого самоврядування (Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Тернопільська області) на предмет побудови та відповідності функціонування чинному законодавству. Результати аналітично-пошукової роботи представлені у Додатку до випускної роботи. В цілому зазначимо, що функціонування веб-сайтів здійснюється у відповідності до положень про них, і затверджених відповідними керівниками цих публічних органів. Керівник органу виконавчої влади визначає осіб, відповідальних за технічне забезпечення і супроводження офіційного веб-сайту (веб-порталу) та його інформаційне наповнення відповідно до вимог законодавства.

Слід відмітити і низку інших переваг та недоліків, які з нашої позиції, мають важливе значення для користувачів. Так, всі із наведених сайтів, окрім веб-сайту Тернопільської міської ради містять версії для людей із порушення зору, що робить інформацію на ресурсі доступною для різних категорій населення. Разом з тим, слід пам’ятати, що Україна, як і більшість країн світу, переживає період стрімкої міграції, розвитку туризму (за виключенням воєнного стану), тому обґрунтованою є потреба у доступності інформації на кількох мовах (основна мова сайту – державна). Так, на сайті Одеської міської ради можна переглянути відомості українською, англійською мовами; Тернопільської міської ради – українською та англійською; Харківської

міської ради – українською. Як правило, при виборі додаткових мов, слід враховувати кон'юнктуру населення регіону, наявність національних менших та їх співвідношення до кількості українського населення. Популяризація сайту, всебічне інформування про роботу міської ради не можлива без залучення інших Інтернет-ресурсів, як от Meta Platforms (Facebook), Instagram, Twitter, розміщення відеоматеріалів на YouTube тощо. Міські ради, які є об'єктом нашого дослідження, активно використовують потенціал визначених платформ. З позиції дизайну, найбільш естетичним (суб'єктивна оцінка) виявився сайт Дніпровської міської ради, так як при його наповненні застосовують в тому числі і моушен-графіку, стиль письма є лаконічним, витриманим у єдиній кольоровій гамі, не перенасиченим зайвою інформацією, тому вважаємо, що він може слугувати зразком для оптимізації інших сайтів органів місцевого самоврядування і державної влади.

Ще одним важливим аспектом є залучення виконавців з відповідною кваліфікацією. Реалізація державних програм вимагає висококваліфікованих спеціалістів, які мають досвід у відповідній галузі. Однак в Україні часто спостерігається дефіцит таких кадрів, що обмежує можливості ефективного впровадження програм. Державі необхідно створювати умови для підвищення кваліфікації державних службовців, проводити регулярні тренінги та забезпечувати конкурентну оплату праці, щоб залучити найкращих фахівців. Не слід також нехтувати механізмом аутсорсингу, який набирає активної популярності у світі.

Варто наголосити на важливості зворотного зв'язку та оцінки ефективності програм. Успішна реалізація залежить від систематичного аналізу досягнутих результатів і коригування планів залежно від обставин, що змінюються. В Україні часто спостерігається ситуація, коли програми реалізуються формально, без належної оцінки їхнього впливу на суспільство. Впровадження механізмів незалежного аудиту та соціального моніторингу може значно покращити ситуацію. Наприклад, у соціальних програмах, спрямованих на підтримку малозабезпечених сімей, необхідно аналізувати,

наскільки отримані результати відповідають поставленим цілям і які зміни потрібні для подальшого вдосконалення програми.

Не менш важливим є врахування регіональної специфіки. Україна – це країна з різноманітними регіонами, кожен із яких має свої унікальні проблеми та потреби. Універсальний підхід до реалізації програм не завжди є ефективним. Наприклад, у промислово розвинених регіонах, таких як Криворізька чи Дніпропетровська області, пріоритет може надаватися модернізації промисловості, тоді як у сільських районах Західної України – розвитку аграрного сектору. Децентралізація та надання більших повноважень місцевим громадам у реалізації програм стимулюватиме підвищення їхньої ефективності.

Незважаючи на численні виклики, є приклади успішної реалізації державних програм в Україні. Зокрема, у сфері цифровізації за останні роки було досягнуто значних результатів завдяки проекту «Дія», який надає громадянам доступ до електронних державних послуг. Вказане свідчить про те, що за наявності чіткої стратегії, належного фінансування та кваліфікованих виконавців державні програми можуть бути успішними й приносити реальну користь громадянам.

Таким чином, реалізація державних програм в Україні є складним, але надзвичайно важливим процесом. Вона потребує системного підходу, який включає належне планування, забезпечення фінансування, прозорий контроль, залучення кваліфікованих кадрів і врахування регіональної специфіки. Лише за таких умов можна досягти ефективності та стійкого розвитку, що сприятиме підвищенню рівня життя населення і зміцненню державності України.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження, ми приходимо до висновку про те, що державні програми є важливим інструментом реалізації державної політики в різних сферах суспільного життя, таких як економіка, соціальний захист, охорона здоров'я, освіта, культура та інші. Під поняттям «державна програма» розуміється сукупність взаємопов'язаних заходів, які спрямовані на досягнення певних стратегічних цілей держави, що визначені в нормативно-правових актах. Основна мета державних програм – вирішення конкретних проблем суспільства або створення умов для його сталого розвитку.

Сутність державних програм полягає в їх багатофункціональності. Вони об'єднують ресурси, компетенції та зусилля державних органів, приватного сектору і громадянського суспільства, що дозволяє забезпечити концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямах. Наприклад, державна програма може спрямовуватися на подолання безробіття, розвиток інфраструктури чи стимулювання наукових досліджень. Важливим аспектом державних програм є їх обов'язковість для виконання, що забезпечується через державне фінансування та нагляд за їх реалізацією.

Структурно державна програма складається з кількох компонентів: обґрунтування мети, визначення завдань, формулювання заходів для досягнення цілей, очікувані результати, а також джерела та обсяги фінансування. Важливу роль відіграє оцінка ефективності програм, яка дозволяє виявити недоліки та вдосконалювати їх реалізацію.

Фінансування державних програм регламентується відповідним нормативно-правовим забезпеченням, яке визначає порядок, джерела та обсяги виділення коштів. В Україні головними актами, що регулюють це питання, є Конституція України, Бюджетний кодекс України, Закон України «Про державні цільові програми», а також ряд підзаконних актів, таких як постанови Кабінету Міністрів України. Бюджетний кодекс України

передбачає, що фінансування державних програм здійснюється в рамках Державного бюджету України. Розподіл коштів проводиться відповідно до бюджетних запитів, які готуються розпорядниками бюджетних коштів. Закон визначає, що кожна програма повинна мати чіткий план фінансування, включаючи зазначення джерел – бюджетні кошти, кредити, інвестиції, гранти тощо.

Значну роль відіграють постанови Кабінету Міністрів України, які деталізують процедуру розробки, затвердження та виконання державних програм. Зокрема, вони регламентують етапи фінансування, звітність та контроль за використанням бюджетних коштів. Також важливим є міжнародний досвід у сфері фінансування державних програм, що може бути врахований у національному законодавстві. Важливо зазначити, що ефективне фінансування державних програм залежить від прозорості процедур розподілу коштів, своєчасного виконання заходів, а також контролю за їх результатами. Недостатнє нормативно-правове забезпечення може призводити до корупції, нецільового використання коштів або затримки у реалізації програм.

Фінансово-правові норми відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності державних програм, оскільки вони встановлюють правила формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Їх головною метою є створення умов для раціонального управління державними коштами та досягнення цілей, передбачених програмами.

По-перше, фінансово-правові норми визначають процедури бюджетного планування. Завдяки чітко регламентованим правилам держава має змогу уникати фінансових дисбалансів та забезпечувати пріоритетне фінансування найбільш важливих програм.

По-друге, фінансово-правові норми забезпечують контроль за виконанням державних програм, що дозволяє виявляти випадки порушень та коригувати процес реалізації програм у разі відхилень від встановлених норм.

По-третє, фінансово-правові норми сприяють прозорості та підзвітності. Наприклад, у рамках Закону України «Про публічні закупівлі» визначаються

процедури проведення тендерів, що мінімізує корупційні ризики та сприяє ефективному використанню бюджетних коштів. Також ці норми забезпечують доступ громадськості до інформації про стан виконання програм, що підвищує довіру до дій держави.

Таким чином, фінансово-правові норми є невід'ємною складовою механізму забезпечення ефективності державних програм. Вони створюють умови для цільового, прозорого та контрольованого використання державних фінансових ресурсів, сприяючи досягненню суспільно важливих цілей.

Фінансування державних програм – ключовий інструмент забезпечення економічного розвитку та соціального захисту населення. Основними джерелами фінансування таких програм є державний бюджет, гранти та кредити, кожен із яких має свої особливості та механізми використання.

Державний бюджет є основним джерелом фінансування більшості державних програм. Бюджетні кошти спрямовуються на реалізацію стратегічних завдань у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура, оборона та соціальний захист. Розподіл бюджетних коштів відбувається відповідно до Закону про державний бюджет, який щорічно затверджується парламентом. Перевагами цього джерела є стабільність і контрольованість, адже держава має можливість планувати витрати на довгострокову перспективу. В той же час, бюджетні обмеження часто накладають певні обмеження на масштаб фінансування, особливо в умовах економічних криз.

Державні інвестиції дають змогу створити інфраструктуру, забезпечити доступ до основних послуг, розвивати освіту, охорону здоров'я та інші соціальні сфери. Для ефективного фінансування проектів регіонального розвитку держава має визначити пріоритетні напрями та алоціювати необхідні ресурси.

Крім державної підтримки, приватний сектор також відіграє важливу роль у фінансуванні проектів соціально-економічного розвитку регіонів. Приватні інвестиції здатні створити нові робочі місця, стимулювати

підприємництво та інновації, а також забезпечити стійке економічне зростання. Взаємодія держави та приватного сектору через партнерство дає змогу ефективніше використовувати ресурси та досягти найкращих результатів у реалізації проєктів розвитку.

Міжнародні фінансові інститути також є важливими джерелами фінансування проектів соціально-економічного розвитку регіонів. Вони надають кредити, гранти та інші форми фінансової підтримки, спрямовані на сталий розвиток. Міжнародне співробітництво допомагає регіонам залучати інвестиції, обмінюватися досвідом і передовими практиками, а також розширювати можливості для розвитку економіки та соціальної сфери.

Гранти представляють собою фінансову допомогу, яка надається міжнародними організаціями, урядами інших країн, приватними фондами або громадськими організаціями. Гранти, як правило, мають цільовий характер і спрямовані на реалізацію конкретних проектів або програм. Наприклад, міжнародні організації, такі як Європейський Союз або ООН, надають гранти на розвиток інфраструктури, впровадження екологічних ініціатив, зміцнення демократичних інституцій тощо. Основною перевагою грантів є те, що вони не потребують повернення коштів, однак їх отримання часто пов'язане з виконанням суворих умов і вимог донорів.

Кредити використовуються державою для фінансування масштабних проектів, особливо якщо власних бюджетних коштів недостатньо. Кредити можуть надаватися як внутрішніми (комерційними банками, державними фінансовими установами), так і зовнішніми кредиторами (наприклад, Світовим банком, приватними фінансовими інституціями). Хоча кредити забезпечують доступ до значних фінансових ресурсів, вони мають свої недоліки, зокрема зобов'язання щодо повернення коштів із відсотками. Це створює додаткове навантаження на державний бюджет і може призвести до зростання державного боргу.

Таким чином, ефективне управління джерелами фінансування є критично важливим для досягнення цілей державних програм. Комбінація

державних бюджетних коштів, грантів і кредитів дозволяє забезпечити фінансову стійкість та гнучкість у вирішенні пріоритетних завдань.

Ефективний розподіл та контроль бюджетних коштів є основою для забезпечення прозорості, відповідальності та результативності реалізації державних програм. Основними механізмами розподілу та контролю є законодавче регулювання, процедурні механізми та система аудиту. Розподіл бюджетних коштів починається зі складання бюджету, який базується на прогнозах доходів і визначенні пріоритетних напрямів фінансування. Головним органом, який координує цей процес, є Міністерство фінансів. Після затвердження закону про державний бюджет парламентом, кошти розподіляються між розпорядниками бюджетних коштів – міністерствами, відомствами та місцевими органами влади. Розподіл здійснюється за програмно-цільовим методом, що передбачає чітке визначення цілей, завдань і результатів, яких має бути досягнуто в рамках кожної програми, що дозволяє забезпечити більш раціональне використання ресурсів.

Контроль за використанням бюджетних коштів здійснюється як внутрішніми, так і зовнішніми органами. Внутрішній контроль проводиться безпосередньо розпорядниками бюджетних коштів і включає фінансову звітність, моніторинг виконання програм та перевірку цільового використання коштів. Зовнішній контроль забезпечується такими органами, як Рахункова палата України, Державна аудиторська служба та інші наглядові інституції. Основною функцією цих органів є аудит і перевірка ефективності використання державних фінансів. Крім того, важливу роль у контролі відіграють сучасні технології. Автоматизовані системи управління державними фінансами дозволяють відстежувати процес розподілу та використання бюджетних коштів у режимі реального часу, що вагомо знижує ризики корупції та нецільового використання ресурсів.

Окремо варто згадати громадський контроль, який набуває дедалі більшого значення. Завдяки відкритим даним та електронним платформам громадські організації, медіа та активісти можуть аналізувати та

контролювати ефективність витрат державних коштів. В комплексі, це сприяє підвищенню довіри до державних інституцій і забезпечує додатковий рівень прозорості.

Загалом, ефективність розподілу та контролю бюджетних коштів залежить від дотримання принципів прозорості, підзвітності та раціонального використання ресурсів. Комплексний підхід до цих процесів дозволяє забезпечити стале фінансування державних програм та їхню відповідність суспільним потребам.